

PROCES FUNDACYJNY KLASZTORU CYSTERSÓW W ŁĄDZIE NAD WARTĄ

Łąd, gmina Łądek, woj. konińskie, leży na skraju wysokiej skarpy wysoczyzny morenowej opadającej ku dolinie Warty *. Pierwsza wzmianka o Łądzie pochodzi z 1136 r. i zawarta jest w bulli papieża Innocentego II dla arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Łąd wymieniony jest wśród grodów kasztelańskich uiszczających dziesięciny arcybiskupom gnieźnieńskim ¹. Prowadzone od 1960 r. przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu prace wykopaliskowe doprowadziły do odkrycia wczesnośredniowiecznego grodu. Początki jego istnienia datowane są na wiek VII, a destrukcja przypada na pierwszą połowę XIII w. Gród położony był około 1 km na południe od współczesnej wsi, na niewielkim wzniesieniu nad brzegiem rzeki. Gród stał na skrzyżowaniu ważnych szlaków: wodnego — rzeką Wartą, i lądowych — z Kalisza do Poznania i Gniezna oraz wschodniego łączącego się w dzisiejszym Łądku ze wspomnianym szlakiem z Kalisza. Gród był najpewniej czołem opolnym plemienia Polan, a od początku XI w. był siedzibą kasztelana ².

W drugiej połowie XII w. do Łądu przybyli zakonnicy cysterscy, aby obsadzić tworzone tam właśnie nowe opactwo. Powstanie tego opactwa jest jednym z bardziej kontrowersyjnych i interesujących faktów wczesnośredniowiecznych dziejów Polski. Problem ten jest bardzo trudy do rozwiązania ze względu na stosunkowo szczupłą bazę

* Artykuł powstał w oparciu o pracę magisterską autora pt. *Fundacja i uposażenie pierwotne klasztoru cystersów w Łądzie nad Wartą*, Poznań 1991 (mps IH UAM).

¹ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. J. Zakrzewski, t. 1, Poznań 1877 nr 7 (dalej cyt. KDW I).

² M. Zeylandowa, *Wyniki badań archeologicznych w Łądzie (próba interpretacji przynależności plemiennej i funkcji grodu)*, w: *Gród wczesnośredniowieczny w Łądzie nad środkową Wartą*, red. W. Błaszczyk, Biblioteka Fontes Archeologici Posnaniensis, t. 4, Poznań 1978.

źródłową. Ogółem wieku XII dotyczy tylko sześć dokumentów, dwie zapiski w uchwałach Kapituły Generalnej Zakonu Cystersów oraz kilka wzmianek z czasów późniejszych.

Najbardziej znany jest przywilej fundacyjny klasztoru łódzkiego. Dokument ten przetrwał do naszych czasów w dwóch wersjach. Wersja pierwsza, oznaczamy ją symbolem „A”, pochodzi z bardzo późnego przekazu, jakim jest kopiarz klasztoru łódzkiego z 1795 r. Wersja druga, oznaczona literą „B”, pochodzi z oryginalnego dyplomu przechowywanego w Stadtarchiw w Kolonii³. Według obu wersji fundatorem klasztoru jest Mieszko III Stary. Dokument został wystawiony w Gnieźnie w dniu św. Wojciecha, tj. 23 kwietnia 1145 r. Teksty obu wersji różnią się zapisem o uposażeniu, które w wersji „B” jest większe. Poza tym wersja „B” zawiera szczegółowy immunitet ekonomiczny i sądowy, oraz przywilej łowiecki, których nie ma w wersji „A”. Wersja „B”, spisana na pergaminowej karcie, zaopatrzona jest w dwie pieczęcie Mieszka: wielką – konną, i małą – sygnetową. Dokument ten wraz z innymi pochodzącymi sprzed 1553 r. trafił do Kolonii w wyniku tzw. procesu polonizacji cysterskich klasztorów kolońskich w Wielkopolsce. Pozostałe dokumenty dotyczące klasztoru łódzkiego, a datowane na wiek XII, informują o nadaniach ziemskich, które wydatnie zwiększały uposażenie opactwa. Niestety wszystkie są falsyfikatami pochodzącymi z wieku XIII⁴.

Wspomniane powyżej zapiski w uchwałach Kapituły Generalnej zakonu pochodzą z 1191 i 1193 r. Dotyczą one: pierwsza – likwidacji klasztoru w Łądzie, a druga zawiera uchylene poprzedniej decyzji⁵. Wzmianki dotyczące wieku XII pochodzą: z 1251 r. – dokument księcia kujawsko-sieradzkiego Kazimierza potwierdzający rękomy przywilej Kazimierza Sprawiedliwego z 1150 r.⁶, z 1285 r. – uchwały synodu łęczyckiego oraz u J. Długosza i J. Ostroroga o rzekomym przywileju Mieszka dla mieszczan kolońskich⁷.

³ Mikrofilmy dokumentów łódzkich są w posiadaniu Instytutu Historii PAN w Poznaniu.

⁴ Z. Kozłowska-Budkowa, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej, Z. 1 do końca wieku XII*, Warszawa 1938 nr 52, 73, 99, 111, 117.

⁵ *Statuta Capitulum Generalium Ordinis Cisterciensis ab Anno 1116 ad Annum 1786*, ed. J. M. Canivez, t. 1, Louvain 1933 s. 137 nr 17 s. 168 nr 54.

⁶ Z. Kozłowska-Budkowa, *dz. cyt.*, nr 52 s. 57–58.

⁷ KDW I nr 551; J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, ks. II, 23, Warszawa 1961; J. Ostroróg, *Pamiętnik ku pożytkowi Rzeczypospolitej zebrany. Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. 5, Kraków

Problem fundacji klasztoru łódzkiego doczekał się dość szczegółowego omówienia. Większość wypowiedzi dotyczy problemu przywileju fundacyjnego, podejrzanego o nieautentyczność. Jako pierwszy na temat przywileju fundacyjnego wypowiedział się J. Lelewel. Uznał on przywilej za autentyczny, choć nie znał go z oryginału, a z pochodzącego z 1375 r. *vidimus* transumptu Władysława Łokietka z 1326 r.⁸ W 1847 r. ukazał się pierwszy tom *Kodeksu dyplomatycznego Polski*. Wydano w nim także przywilej fundacyjny klasztoru łódzkiego. Wydawca, A. Z. Helcel, wierzył w jego autentyczność w zrebie podanym przez transumpt Władysława Łokietka z 1324 r., który przyjmuje główną osnowę wcześniejszego potwierdzenia Bolesława Pobożnego z 1261 r. Przywilej potwierdzony przez Łokietka w 1326 r. A. Z. Helcel uznał za falsyfikat powstały w latach 1324–1326⁹.

Kolejnym uczonym, który wypowiedział się na temat fundacji opactwa łódzkiego był F. Winter¹⁰. Według niego mnisi z Altenbergu przybyli do Łądu dn. 17 grudnia 1152 r. Mieszko wystawił przywilej konfirmacyjny już w 1145 r., a wraz z nim wspomniany przywilej dla mieszczan kolońskich, którym książę nadał wyłączne prawo do obsadzania klasztoru. Przywilej ten miał nadać Mieszko jako wyraz wdzięczności za serdeczne przyjęcie go w tym mieście podczas pielgrzymki do relikwii Trzech Króli. Treści tego przywileju nie znamy, a informacje o nim pochodzą ze wspomnianych wyżej źródeł. Kontrolę nad nowym opactwem miał sprawować opat Altenbergu, który z kolei powierzył ją opatowi leżącego bliżej Łądu opactwa w Łeknie, fundowanego w latach 1142–1153 r.¹¹ W 1174 lub 1175 r. klasztor łódzki znalazł się w zagrożeniu i został przeniesiony na inne miejsce, co nie poprawiło jego sytuacji. Dlatego też Kapituła Generalna wydała w 1191 r. nakaz likwidacji klasztoru łódzkiego, który na prośbę Mieszka Starego został uchylony¹².

Duże znaczenie dla początków fundacji ma przywilej fundacyjny według wersji „A”, opublikowany w *Kodeksie dyplomatycznym Wiel-*

1887 s. 125.

⁸ J. Lelewel, *Początkowe prawodawstwo polskie cywilne i kryminalne do czasów jagiellońskich*, Warszawa 1828 s. 166–167.

⁹ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, wyd. A. Muczkowski, L. Rzyszczeński, A. Z. Helcel, Warszawa 1847 nr 1 s. 3–4.

¹⁰ F. Winter, *Die Cistercienser nordostlichen Deutschlands bis um Auftreten der Bettelorden*, t. 1–2, Gotha 1868–1871.

¹¹ *Tamże*, t. 1 s. 81–82.

¹² *Tamże*, t. 1 s. 153.

kopolski¹³. Na temat tego dokumentu wypowiedział się F. Piekosiński. Podobnie jak A. Z. Helcel uznał on, że przywilej został sfałszowany w latach 1324–1326 i jednocześnie wskazał wzór i miejsce jego powstania. Wzorem miał być oryginalny przywilej fundacyjny klasztoru cystersów w Lubiążu, pochodzący z 1175 r. W tym klasztorze fałszyfikat łądzki miał zostać sfabrykowany¹⁴.

F. Piekosiński zauważył, że data 23 kwietnia 1145 r. nie odpowiada dziewiątej indykcji i szóstej epakcie występującym w fałszyfikacji. Dla roku 1145 przypadają ósma indykcja i dwudziesta piąta epakta. Przeciwno tej dacie przemawiają też osoby świadków. Najważniejsi to arcybiskup gnieźnieński Piotr i biskup poznański Mrokota. Są to postacie autentyczne, występujące w latach dziewięćdziesiątych XII w. W roku 1145 urzędowali arcybiskup Jakub ze Żnina i biskup Bogufał. Jedynym świadkiem odpowiadającym dacie 1145 r. mógłby być Stefan – proboszcz poznański. Pozostali świadkowie występują tylko w dokumentach łądzkich datowanych na wiek XII¹⁵.

Na początku lat osiemdziesiątych XIX w. w Archiwum Miejskim w Kolonii odkryto zbiór dokumentów dotyczących klasztoru w Łądzie. Znaleźli to opisał M. Perlbach, który odnaleziony w zbiorze pergamin z przywilejem fundacyjnym klasztoru uznał za wytwór wieku XIII¹⁶.

W oparciu o dostępną spuściznę cysterską ukazała się praca L. Janauschka. Uczony ten przedstawia następujące daty przybycia cystersów do Łądu: 1134, 1145, 1146, 1151, 1152. W oparciu o dokument fundacyjny uznał on, że cystersi przybyli do Łądu w latach 1143, 1146. Jego zdaniem rozwiązanie problemu daty przybycia konwentu do Łądu i klasztoru, z którego pochodził jest trudne ze względu na fakt, że mylił się on w źródłach z innymi klasztorami, lecz kwestię rozstrzyga przywilej fundacyjny. Doszedł on do wniosku, że gdy w latach siedemdziesiątych XII w. klasztor łądzki pojawia się w źródłach, ponownie był obsadzony przez konwent z Łekna i dlatego Kapituła Generalna w 1191 r. określiła Łekno mianem macierzy klasztoru łądzkiego¹⁷.

¹³ KDW I nr 10.

¹⁴ F. Piekosiński, *Recenzja z KDW I*, „Przegląd Krytyczny” 3: 1877 s. 448.

¹⁵ *Tamże*, s. 449.

¹⁶ M. Perlbach, *Die Cistercienser Abtei Lond im Stadtkolnischen Archiv. Mitteilungen aus dem Stadtarchiv Koln*, Koln 1883 z. II, red. K. Hohlbaum s. 71–127.

¹⁷ L. Janauschek, *Originum Cisterciensium*, Vindobonae 1877.

W *Studiach nad dokumentami XII w.* W. Kętrzyńskiego odnajdujemy kolejną opinię na temat fundacji klasztoru łądzkiego¹⁸. W. Kętrzyński doszedł do wniosku, że klasztor w Łądzie powstał jako filia fundowanego przez Zbyluta Pałukę opactwa w Łeknie. Opactwo łekneńskie, już po otrzymaniu przywileju fundacyjnego, miało otrzymać pewne nadania w okolicach Konina i Łądu. Utrzymywanie grangii w tak dużej odległości od macierzystego klasztoru skłoniło opata łekneńskiego do założenia nowego klasztoru z siedzibą w Łądzie. Zatwierdzenie fundacji miało nastąpić dn. 1 listopada 1175 r.¹⁹ Ponieważ nowe opactwo nie spełniało pokładanych w nim nadziei, opat Łekna postanowił je zlikwidować. Tego projektu dotyczy zapiska w statutach Kapituły Generalnej z 1191 r.: *Abbatia de Linda revertatur ad matrem suam Lugane et de duabus fiat una, et sit unum ovile et unus pastor*²⁰. Przeciwno likwidacji opactwa w Łądzie wystąpił Mieszko Stary, który przesłał Kapitułę prośbę o zachowanie klasztoru. Można przypuszczać, że prośba poparta została obietnicą znacznych nadań na rzecz klasztoru. Pozwala na takie przypuszczenia kolejna uchwała Kapituły Generalnej pochodząca z 1193 r.: *Duci Poloniae rescribatur quod petitio sua de non destruenda abbatia de Landes conceditur est*²¹. Dzięki temu Mieszko mógł sprowadzić do Łądu nowy konwent pochodzący z klasztoru w Altenbergu koło Kolonii. Nowa fundacja mogła mieć miejsce dopiero po 1193 r. *Terminus ad quem* drugiej fundacji ustalił W. Kętrzyński przy pomocy świadków: arcybiskupa Piotra i biskupa Mrokoty. Piotr zmarł w 1198 lub 1199 r., natomiast Mrokota w 1196 r. Tak więc tzw. druga fundacja musiała przypaść na lata 1193–1196²².

Motywy fałszerstwa były następujące: klasztor łądzki – filia klasztoru w Łeknie, po przybyciu nowego konwentu z Altenbergu nie uwolnił się od zależności od Łekna. Zależność ta miała być dla konwentu łądzkiego uciążliwa, zwłaszcza że wkrótce opactwo łądzkie przerosło pod względem majątkowym Łekno. Dlatego mnisi łądzcy fałszyfikując przywilej umieścili w nim datę o 8 lat wcześniejszą od daty wystawienia przywileju dla klasztoru w Łeknie²³. Przywilej fundacyjny sfabrykowano przed rokiem 1280, ponieważ wtedy został on

¹⁸ W. Kętrzyński, *Studia nad dokumentami XII w.*, Rozprawy Akademii Umiejętności, Wydział Historyczno-Filozoficzny 26: 1891.

¹⁹ *Tamże* s. 283.

²⁰ W. Kętrzyński, *dz. cyt.*, s. 284; *Statuta*, t. 1 s. 137 nr 17.

²¹ W. Kętrzyński, *dz. cyt.*, s. 284; *Statuta*, t. 1 s. 168 nr 54.

²² W. Kętrzyński, *dz. cyt.*, s. 284–285.

²³ *Tamże*, s. 285–286.

potwierdzony przez Przemysła II. Obok arcybiskupa Piotra i biskupa Mrokoty autentyczni są dwaj inni świadkowie: wojewoda Jarost i kasztelan gnieźnieński Bogufał. Występują oni jednak dopiero pod koniec pierwszej połowy XIII w.: Jarost jako wojewoda kaliski w 1247 r., a Bogufał jako kasztelan gnieźnieński w 1248/9 r.²⁴

Jak już wspomniano, pergamin przechowywany w Kolonii zaopatrzonej jest w dwie pieczęcie Mieszka Starego. Opisał je dokładnie T. Przyrkowski²⁵. Pieczęć wielka, konna, znana jest tylko z tego jednego egzemplarza. Jest ona okrągła o średnicy 79 mm. Wosk użyty do odciśnięcia pieczęci ma barwę ciemnobrunatną. Całość jest dobrze odbita i zachowana. T. Przyrkowski odnotował tylko dwa uszkodzenia, powodujące brak czterech liter na otoku²⁶. Pieczęć została przywieszona do podwójnie złożonego brzegu pergaminowej karty za pomocą wiązki czerwonych i zielonych jedwabnych nitek. Dokładne oględziny wiązki doprowadziły T. Przyrkowskiego do wniosku, że pieczęć została przywieszona do dokumentu łódzkiego po uprzednim odczepieniu od innego dokumentu²⁷. Mała pieczęć sygnetowa, znana także z egzemplarza przywieszzonego do przywileju lubiąskiego z 1177 r., jest owalna, o średnicach tłka 25 i 21,5 mm. Wosk na zewnątrz miseczki jest ciemnobrunatny, a wewnątrz jasnobrunatny. Wiązka nici i konstrukcja przywieszenia jest podobna jak przy pieczęci konnej. Stan jej zachowania uniemożliwia przeprowadzenie badań pozwalających na stwierdzenie faktu przewieszenia od innego dokumentu. Przywieszenie tej pieczęci jest bardziej wiarygodne, a odmienny wosk pozwala stwierdzić, że pieczęcie zostały wykonane w różnym czasie²⁸.

Dyskusję dotyczącą fundacji klasztoru łódzkiego podsumowała Z. Kozłowska-Budkowa. Za W. Kętrzyńskim przyjęła ona, że klasztor ufundowano w 1175 r. Rozróżniła ona obie wersje przywileju. Wersję „A” uznała za wcześniejszą redakcję przywileju. *Terminus ad quem* jej powstania stanowi rok 1251, tj. rok wystawienia przez księcia kujawsko-sieradzkiego Kazimierza dokumentu zatwierdzającego rzekomy przywilej Kazimierza Sprawiedliwego dla klasztoru łódzkiego z 1150 r. Transumpt z 1251 r. jest pierwszym dokumentem łódz-

²⁴ *Tamże*, s. 286.

²⁵ T. Przyrkowski, *Przywieszenie pieczęci Mieszka Starego u falsyfikatu łódzkiego w Kolonii*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” 12: 1930 s. 89–93.

²⁶ *Tamże*, s. 90.

²⁷ *Tamże*, s. 91.

²⁸ *Tamże*, s. 92–93.

kim zawierającym klauzule immunitetowe, których nie ma w wersji „A” przywileju fundacyjnego²⁹.

Wersja „B” może być według Z. Kozłowskiej-Budkowej współczesna potwierdzeniu tego przywileju dokonanego przez Bolesława Pobożnego w 1261 r. Podejrzewanie tego potwierdzenia o nieautentyczność jest nieuzasadnione, a pismo odbiorcy, w tym wypadku mnicha łódzkiego, jest zjawiskiem często występującym. W potwierdzeniu Bolesława brakuje zawartych w falsyfikacie klauzul dotyczących pozwu, kar i więzienia poddanych klasztoru. Klauzule te mogły zostać pominięte na życzenie księcia lub została mu przedstawiona do potwierdzenia jakaś inna pośrednia wersja przywileju³⁰.

Jak więc faktycznie przedstawia się problem fundacji klasztoru łódzkiego? Nie był to akt jednorazowy, o czym świadczą wyniki badań J. Zawadzkiej³¹. Ostatnio zostały one zastosowane przez J. Dobosza do rekonstrukcji procesu fundacji klasztorów w Łeknie i Jędrzejowie, a przez A. M. Wyrwę dla klasztorów linii kolońskiej w Wielkopolsce³². Fundacja klasztoru cysterskiego była złożonym, wieloetapowym procesem trwającym kilkanaście lat. Proces składał się z następujących etapów: 1. Podjęcie myśli ufundowania klasztoru; 2. Uzyskanie zgody arcybiskupa lub biskupa; 3. Starania o konwent w istniejącym opactwie lub w Kapitułe Generalnej wraz z podaniem warunków jakie fundator zamierza stworzyć nowemu klasztorowi; 4. Oględziny miejsca pod nową fundację, oraz wydanie zgody przez opata lub kapitułę na podstawie opinii wyznaczonych wcześniej wizytatorów; 5. Sprowadzenie konwentu; 6. Rozpoczęcie budowy nowego klasztoru i kościoła; 7. Wystawienie przywileju konfirmacyjnego przez fundatora; 8. Konsekracja kościoła³³. Schemat ten postaramy się zastosować dla fundacji klasztoru w Łądzie, uwzględniając wszystkie punkty przedstawionego modelu; jednak ze względu

²⁹ Z. Kozłowska-Budkowa, *dz. cyt.*, s. 43–44 nr 39.

³⁰ *Tamże*, s. 44–45 nr 40.

³¹ J. Zawadzka, *Proces fundowania opactw cysterskich w XII i XIII w.*, „Roczniki Humanistyczne” 7: 1958 z. 2 s. 121–147.

³² J. Dobosz, *Dokument fundacyjny klasztoru cystersów w Łeknie*, w: *Studia i materiały do dziejów Pałuk*, t. 1 *Osadnictwo i architektura w rejonie Łekna*, red. A. M. Wyrwa, Poznań 1989 s. 53–83; Tenże, *Proces fundacyjny i pierwotne uposażenie opactwa cystersów w Jędrzejowie*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990 s. 40–79.; A. M. Wyrwa, *Cistercian Monasteries in Wielkopolska: Historical Background and State of Research*, „Citeaux” 43: 1992 fasc. 1–4 s. 365–372.

³³ J. Zawadzka, *dz. cyt.*, s. 125–126 przypis 6.

na szczuple dane źródłowe jest to hipoteza wymagająca głębszego uzasadnienia w przyszłych badaniach.

Jak się obecnie wydaje, nie można dokładnie ustalić daty podjęcia myśli o ufundowaniu klasztoru łądzkiego. Nie nastąpiło to jednak przed rokiem 1145. Nie istniały bowiem wtedy obiektywne warunki umożliwiające fundację klasztoru. Należałoby się liczyć z tym, że początki procesu fundacyjnego sięgałyby ok. połowy lat trzydziestych XII w., a więc okresu życia Bolesława Krzywoustego, i chyba właśnie z nim powinno by się wiązać podjęcie myśli fundacyjnej klasztoru łądzkiego. Poza tym, Mieszko ur. w 1126 r. nie osiągnął jeszcze wieku, w którym mógłby podejmować decyzje o fundacji. Takiemu pogładowi sprzeciwiałaby się także rzekoma pielgrzymka Mieszka do Kolonii. Po pierwsze, nie mamy źródłowych przekazów o takiej wyprawie Mieszka, a po drugie, relikwie Trzech Króli, do których pielgrzymować miał książę zostały sprowadzone do Kolonii dopiero w 1164 r.³⁴

Zgodnie z przytoczoną już uchwałą Kapituły Generalnej z 1191 r. klasztor łądzki połączony był związkiem filiacyjnym z opactwem w Łeknie. Zatem z Łekna musiał pochodzić konwent sprowadzony do Łądu. Ponieważ klasztor w Łeknie fundowany był w latach 1142–1153, fundacja klasztoru łądzkiego przesuwana jest poza rok 1153. Trudno stwierdzić czy Mieszko wziął przykład z jednego ze swych poddanych, faktem jest jednak jego uczestnictwo w zjeździe fundacyjnym klasztoru w Łeknie. Przedstawione fakty przemawiają za tym, że Mieszko mógł podjąć myśl ufundowania klasztoru w Łądzie dopiero w latach pięćdziesiątych XII w., co mogło być zgodne z dążeniem opata łekneńskiego do przekształcenia istniejącej tam grangii w samodzielny klasztor.

Otrzymanie zgody biskupa przedstawia się równie problematycznie, choć samo uzyskanie zgody nie mogło stanowić problemu dla Mieszka. Zgodę taką, ze względu na położenie Łądu w granicach archidiecezji gnieźnieńskiej, musiał wyrazić fundator klasztoru w Jędrzejowie – arcybiskup Jan (1149–1167) lub jego następca Zbigniew. Kiedy arcybiskup zgodził się na fundację nowego klasztoru, nie wiadomo.

Kolejny etap procesu fundacyjnego to oględziny miejsca pod nową fundację. I znów napotykać na milczenie źródeł w tej kwestii, tzn. nie można ustalić, kiedy wizytacja miała miejsce. Wydaje się jednak, że osobą dokonującą wizytacji był opat klasztoru w Łeknie. Można przypuszczać, że był to opat Szymon, występujący w doku-

³⁴ Z. Kozłowska-Budkowa, dz. cyt., s. 45–46 nr 41.

mentach klasztoru jędrzejowskiego w latach 1166/1167³⁵. Z tym punktem procesu fundacji wiąże się problem lokalizacji klasztoru łądzkiego. W artykule W. Gawareckiego podana jest informacja, że miejsce w którym znajduje się kompleks klasztorny nazywało się niegdyś Kamień, i dopiero później, od pobliskiego grodu, przyjęło nazwę Łąd³⁶. W dokumencie biskupa poznańskiego Piotra z 1232 r. zawarta jest informacja, że w zamian za należące do klasztoru wsie Księgniki i Zajezierze oddaje dolinę leżącą pomiędzy Polickiem a Kamieniem, tzn. teren na którym położony jest klasztor³⁷. Zatem siedziba klasztoru miałaby być zlokalizowana na terenie, który do niego nie należał. Należałoby zatem poszukać nowego miejsca pierwotnej lokalizacji klasztoru. Wydaje się, że w grę mogą wchodzić dwa miejsca: obecna wieś Łądek lub gród łądzki. Łądek to dawniejsza osada targowa Kościół. W osadzie tej znajdował się kościół pod wezwaniem św. Mikołaja. W jednym z dokumentów spotykamy nawet nazwę: *forum beati Nicolai*³⁸. Ze względu na takie samo patronium klasztoru mógłby to być argument świadczący o lokalizacji klasztoru w tej osadzie. Bardziej prawdopodobne wydaje się usytuowanie klasztoru w grodzie łądzkim. Kwestię tę sygnalizowali A. M. Wyrwa i T. Dunin-Wąsowicz³⁹. Gród ten będąc od początku XI w. siedzibą kasztelanów stopniowo tracił znaczenie na rzecz pobliskiego Konina. Tam też przenieśli swą siedzibę kasztelanowie, choć używali nadal tytułu kasztelanów łądzkich. Właśnie w tym Grodzie Mieszko III osadził pierwszy konwent. W *Instituta* czytamy: *Quo in loco sint construenda coenobia. In civitatibus, castellis, villis nulla construenda sunt coenobia sed locis a conversatione hominum remotis*⁴⁰. W praktyce jednak spotykamy się z łamaniem tego przepisu. Przykładem może być klasztor w Altenbergu, którego pierwotną siedzibą był gród. Dopiero ok. 1143 r. klasztor przeniósł się do nowej siedziby, w miejsce gdzie istnieje do dziś. Na terenie grodu łądzkiego istniały dwa

³⁵ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1881 t. 2 nr 374.

³⁶ W. Gawarecki, *Początek i wzrost Benedyktynsko-Cysterskiego Zakonu łącznie i klasztoru łądzkiego*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. 10: 1846 s. 137.

³⁷ KDW I nr 137.

³⁸ KDW I nr 290.

³⁹ T. Dunin-Wąsowicz, *Rola cystersów w rozwoju kultury materialnej w Polsce wczesnośredniowiecznej*, w: *Cystersi w kulturze średniowiecznej Europy*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1992 s. 19; A. M. Wyrwa, *Rozprzestrzenianie się cystersów w Europie Zachodniej i na ziemiach polskich*, w: *Cystersi w kulturze*, s. 52.

⁴⁰ J. Zawadzka, dz. cyt., s. 131–132.

kościół. Kościół pw. św. Andrzeja ze względu na rycerskie zawołanie wiązany jest z grodem, natomiast kościół pw. św. Piotra – z podgrodzem⁴¹. Przy jednym z tych kościołów został osadzony konwent cysterski. Przykłady takie spotykamy na terenie Polski bardzo często. Przykładem mogą być: Brzeźnica–Jędrzejów, Łekno, Lubiąż, Wąchock i prawdopodobnie Sulejów.

Pozostaje do rozwiązania kwestia przybycia konwentu do nowej placówki w Łądzie. Z kontekstu dotychczasowych badań można wywnioskować, że jacyś zakonnicy przebywali w Łądzie prawdopodobnie już w latach pięćdziesiątych XII w. Jak dowodzi W. Kętrzyński, klasztor łekneński miał otrzymać wówczas jakieś nadania w tej okolicy, tworząc tam grangię. Nie można jednak stwierdzić czy rzeczywiście tak było. Należy zastanowić się, kiedy w klasztorze w Łeknie zaistniały warunki umożliwiające wydzielenie nowego konwentu. Nowy konwent musiał składać się z 13 osób (opat i 12 zakonników) i aby opactwo mogło go wydzielić musiało znajdować się w nim sześćdziesięciu mnichów⁴². Nie można dokładnie ustalić, kiedy klasztor w Łeknie osiągnął taki stan liczebny. Prawdopodobnie opat łekneński mógł wydzielić nowy konwent dopiero w latach siedemdziesiątych XII w. Wydaje się, że najpewniejszą datą przybycia zakonników do Łądu jest występujący w źródłach cysterskich rok 1175⁴³.

Czy w tym czasie, tj. ok. 1175 r. został wystawiony przywilej konfirmacyjny? Tego problemu również nie można rozstrzygnąć jednoznacznie. Wydaje się, że o wystawienie takiego przywileju zadbaliby sami zakonnicy osadzeni w Łądzie. Być może dokument ten został rzeczywiście spisany, a w latach późniejszych zaginął lub uległ zniszczeniu.

Pozostaje jeszcze kwestia zachwiania się fundacji łądzkiej. Być może ze względu na położenie klasztoru wśród bagien doliny Warty doszło do znacznego zmniejszenia się liczby zakonników. W związku z tym, prawdopodobnie na wniosek sprawującego kontrolę nad Łądem opata łekneńskiego, Kapituła Generalna podjęła w 1191 r. decyzję o likwidacji klasztoru w Łądzie i powrocie zakonników do macierzystego Łekna⁴⁴. Z prośbą o nielikwidowanie klasztoru wystąpił książę Polski Mieszko, a jego prośba została przez Kapitułę Generalną wysłuchana⁴⁵.

⁴¹ Z. Łabuda, *Kościół św. Piotra w Łądzie*, w: *Gród wczesnośredniowieczny*, s. 53–61.

⁴² J. Zawadzka, *dz. cyt.*, s. 131 i 133.

⁴³ W. Kętrzyński, *dz. cyt.*, s. 284.

⁴⁴ Zob. przypis 20.

⁴⁵ Zob. przypis 21.

Ostatnim etapem procesu fundacyjnego była konsekracja kościoła. Zgodnie z przedstawioną teorią o pierwotnej lokalizacji klasztoru na terenie grodu wydaje się, że w trakcie obu fundacji, tj. ok. 1175 r. i 1193–1196 fakt ten nie miał miejsca. Zapewne nastąpiła tylko rekonsekracja.

Z destrukcją grodu, która według badań archeologicznych przypada na pierwszą połowę XIII w. wiąże się problem translokacji klasztoru. Wydaje się, że miała ona miejsce około roku 1232, kiedy to opat łądzki Arnold dokonał zamiany dwóch wsi na sąsiadującą z grodem dolinę. Wkrótce też musiała się rozpocząć budowa nowego klasztoru i kościoła, którą zakończono przed 1255 r. Pod tą datą mamy bowiem pierwszą wzmiankę o istnieniu konsekrowanej świątyni klasztornej w Łądzie. Informuje ona o tym, że w kościele klasztornym arcybiskup gnieźnieński Fulkon udzielił sakry biskupowi poznańskiemu Bogufałowi z Cyrelina⁴⁶.

Pozostaje jeszcze kwestia dokumentu fundacyjnego i uposażenia pierwotnego. Przywilej fundacyjny jest bezsprzecznie falsyfikatem z wieku XIII. Wersja „A” dokumentu powstała przed 1251 r., gdyż wtedy właśnie w dokumencie Kazimierza księcia kujawsko–sieradzkiego pojawiają się klauzule immunitetowe, nie występujące w tej wersji. W oparciu o ustalenia W. Kętrzyńskiego dotyczące świadków można podać *terminus post quem* powstania tej wersji. Otóż W. Kętrzyński uznał Jarosta wojewodę i Bogufała kasztelana gnieźnieńskiego z falsyfikatu za identycznych z Jarostem wojewodą kaliskim z 1247 r. i Bogufałem kasztelanem gnieźnieńskim z 1248/1249 r.⁴⁷ Ponieważ obaj urzędnicy nie występują po 1248/1249 r. wydaje się, że właśnie po tej dacie stworzono wersję „A” przywileju. Dokument powstał więc w latach 1249–1251. Wersja „B” dokumentu jest, jak zauważyła Z. Kozłowska–Budkowa współczesna transumptowi Bolesława Pobożnego z 1261 r.⁴⁸

Na temat uposażenia pierwotnego klasztoru w Łądzie możemy wnioskować tylko na podstawie falsyfikatu przywileju fundacyjnego. W wersji „A” występują następujące dobra: osada Kościół z targiem (obecnie Łądek), Dolany, Mokre (?), Kłobia i Choceń. Tu następuje wyliczenie świadczeń poddanych na rzecz klasztoru. Dalej podane są następujące osady nadane klasztorowi: Szetlew z Kucharami (?), Rzgów ze Świątnikami (?) i Oborami (?), Grabienice z Ko-

⁴⁶ *Monumenta Poloniae Historica*, t. 3 s. 23.

⁴⁷ Zob. przypis 24.

⁴⁸ Z. Kozłowska–Budkowa, *dz. cyt.*, s. 44–45 nr 40.

mornikami (?), Sławsk z Rybitwami (?), Wyramowo, Kwaskowo, Choczewo i Stara Łąka (?). Według wersji „B”, obok wymienionych wyżej dóbr, klasztor otrzymał także wieś Swiniarowo (?) oraz 3 targe z karczmi w Glewie, Turach i Sobótcie. W falsyfikacie podany jest szczegółowy immunitet ekonomiczny i sądowy oraz specjalny przywilej łowiecki⁴⁹. W kilku przypadkach trudno rozróżnić czy chodzi o osady, czy o kategorie ludności poddańczej. Daje to razem 14 lub 19 wsi.

Zastanawiająca jest dwuczłonowość nadań ziemskich na rzecz klasztoru. Część pierwsza obejmuje: 5 wsi wraz z targiem, a druga 8 lub 13 osad w wersji „A”, i 9 lub 14 w wersji „B”. Wydaje się, że tak wysokie uposażenie mogło powstać z połączenia w falsyfikacie przywileju dóbr nadanych w różnym czasie.

Intrygująca jest obecność wśród nadanych dóbr dwóch osad kujawskich: Kłobii i Chocenia. Wsie te leżą w okolicach Brześcia Kujawskiego. Nie wiadomo, czy należały one do Mieszka Starego. Bardziej prawdopodobne jest to, że były to posiadłości książąt mazowieckich: Bolesława Kędzierzawego (ok. 1120–1173 r.) i jego syna Leszka (1160 lub 1165–1186 r.). Być może książęta mazowieccy a zwłaszcza Leszek, mogli współuczestniczyć w fundacji klasztoru łódzkiego nadając mu wspomniane wsie.

Równocześnie z nadaniami ziemskimi klasztor mógł otrzymać częściowy immunitet ekonomiczny i sądowy oraz związane z tym *regale* targu. Świadczy o tym nadanie w Kościele targu obdarzonego *pełnymi wolnościami*. W terminie tym mieszczą się obie formy immunitetu. Pełny immunitet ekonomiczny, zdaniem J. Matuszewskiego, mógł nadać dobrom klasztoru łódzkiego już Mieszko Stary, lecz nie wiadomo kiedy mogło to nastąpić⁵⁰. Pierwsza pewna wiadomość o istnieniu takiego immunitetu w dobrach łódzkich pochodzi z 1241 r.⁵¹

Podobnie przedstawia się kwestia immunitetu sądowego. Mógł on zostać nadany przez Mieszka Starego podczas drugiej fundacji w latach 1193–1196 lub przez Władysława Odonica. Częstkowy immunitet sądowy, jak się wydaje, klasztor mógł otrzymać już około 1175 r. wraz z targiem w osadzie Kościół⁵².

⁴⁹ Zob. tekst przywileju, wersja „B”.

⁵⁰ J. Matuszewski, *Immunitet ekonomiczny w dobrach Kościoła w Polsce do 1387 r.*, Prace Komisji Historycznej PTPN, t. 8 Poznań 1936 s. 362.

⁵¹ KDW I nr 228.

⁵² Z. Kaczmarczyk, *Immunitet sądowy i jurysdykcja poimmunitetowa w dobrach Kościoła w Polsce do końca XIV w.*, Prace Komisji Historycznej PTPN, t. 9, z. 2, Poznań 1936 s. 247.

Pomimo obecności arcybiskupa gnieźnieńskiego Piotra i biskupa poznańskiego Mrokoty przy drugiej fundacji z lat 1193–1196, klasztor nie otrzymał od nich żadnych dziesięcin. Jak już wspomniano, kasztelania łódzka płaciła dziesięciny arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu, i ze strony Piotra można by się spodziewać takiego nadania. Pierwsza pewna informacja o dziesięcinach nadanych klasztorowi łódzkiemu pochodzi z 1213 r., kiedy to abp Henryk Kietlicz przekazał konwentowi dziesięciny z dziewięciu wsi leżących w okolicach Łądu⁵³.

W ten sposób, naszym zdaniem, przedstawia się problem fundacji i uposażenia pierwotnego klasztoru cystersów w Łądzie. Jest to propozycja wynikająca z dostępnej bazy źródłowej, która, być może, zostanie głębiej uzasadniona podczas dalszych badań.

Dodatek

Dokument fundacyjny Mieszka III Starego dla klasztoru Cystersów w Łądzie z roku 1145

- Oryginał „A”. Nieznany
 „B”. Stadtarchiv w Kolonii Kl. Lond Urk. I, 1.
- Kopie „A”. Archiwum Państwowe w Poznaniu, Łąd-Cyst. C-12 nr 1 (kopiarka łódzki z 1795 r.).
 „B”. 1 — Arch. Akt Daw. m. Krakowa nr 860 (vidimus z 1375 r. notariusza Budzisława Pawłowicza ze Strachocic, transumtu Władysława Łokietka z 1326 r.).
 2 — Stadtarchiv w Kolonii, kopiarka łódzki z XV w. k. 13–14 (według transumtu Łokietka 1326 r.).
 3 — Arch. Główne w Warszawie dok. perg. nr 3212, niepełna (oryginał Bolesława Pobożnego z 1261 r.).
 4 — Stadtarchiv w Kolonii Kl. Lond Urk. I, 15, niepełna (oryginał Przemysła II z 1280 r.).

Podobizny „A”. —

„B”. częściowa: W. Kętrzyński, *Studia nad dokumentami XII w.*, tabl. XII.

⁵³ KDW I nr 80.

Wydania „A”. 1 – S. Damalewicz, *Series Archiepiscoporum Gne-nensium*, Varsavie 1643.

2 – KDW I nr 10 (według kopii A).

3 – H. Waraczewski, *Fundacja i uposażenie pierwotne klasztoru cystersów w Łądzie nad Wartą*, Poznań 1991 s. 14–19 (mps IH UAM).

„B”. 1 – J. Leleweł, *Początkowe prawodawstwo*, s. 166 nr 2 (według kopii B-1).

2 – niepełne, Kod. Pol. 1 s. 1 nr 1 (według transumptu Łokietka z 1324 r. i kopii B-3).

3 – H. Waraczewski, *Fundacja i uposażenie pierwotne*, s. 14–19.

Regesty „A”. 1–KDW I nr 10.

2 – Z. Kozłowska-Budkowa, *Repertorium*, nr 39 s. 43.

„B”. 1 – M. Perlach, *Die cist. Abtei Lond*, nr 1 s. 84.

2 – F. Piekosiński, *Zbiór*, s. 50 nr 9.

3 – Z. Kozłowska-Budkowa, *Repertorium*, nr 40 s. 44.

Wzmianki „A”. —

„B”. 1 – dokument Łokietka z 1324 r. (KDW II nr 1044).

2 – dokument Łokietka z 1326 r. (KDW II nr 1055).

„A”

In nomine Sancte et Individue
Trinitatis. Amen

Quandoquidem velocitate Dierum
nostrorum transituri sumus
quemadmodum fugere solet umbra
vel evanescere sumus, igitur
nos Mescho Dei gratia Dux
Polonie universis Christi fi-
delibus tam presentibus quam
futuris notum esse cupimus
quod pro dilectione Domini
nostri Iesu Christi Liberato-
ris animarum nostrarum et pro
veneratione gloriose Genitri-
cis eiusdem perpetue virginis
Marie et omnium Sanctorum,

„B”

In nomine Sancte et In Diuidue
Trinitatis. Amen

Quandoquidem uelocitate Dierum
nostrorum trnsituri sumus
quemadmodum fugere solet umbra
uel euanescere sumus. Igitur
nos Mesko Dei gratia Dux
Polonie uniuersis Christi fi-
delibus tam presentibus quam
futuris notum esse cupimus
quod dilectione Domini
nostri Iesu Xristi liberato-
ris animarum nostrarum et pro
uenerstione gloriose Genitri-
cis eiusdem perpetue uirginis
Marie et omnium Sanctorum.

monachos Ordinis Cisterciensis
de longinquis partibus terre
adductos, de cenobio uidelicet
Bergensi, pro uiris literatis,
diuinorum celebratoribus cele-
stiumque contemplatoribus, col-
locauimus in loco qui vocatur
Landa super fluium Vartam ob
remedium anime nostre et pos-
teriorum nostrorum conferentes
eis has hereditates subscrip-
tas cum hominibus et cum omni-
bus utilitatibus que in eis
sunt ac in posterum provenire
poterunt, in nostram eos defen-
sionem suscipientes ac succes-
soribus nostris per omne tem-
pus defendendos commitentes
solo remunerationis diuine in-
tuitu.

Iam vero sic notantur posses-
sionum loca: Kossol
ubi concessimus esse forum omni
libertate plenum, Dolan, Morsco,
Cloba et Moszewe, istarum ergo
uilarum homines tenentur sol-
uere singuli pro festo sancti
Michaelis LX manipulos siligi-
nis, modium auene, mansuram tri-
tici, tres urnas brasei, quinque
capecia annone, metere duo
plaustra feni totidemque lig-
norum, duos trunco de pino, per
tres continuos dies cum tota
familia segetes purgare, per
unum diem singuli cumulare,
tres kitas lini dare. Contuli-
mus et has subnotatas heredi-
tates cum hominibus et omnibus
utilitatibus que in eis sunt
et post successive esse poterunt:
Sztlewo, Rzgowo cum Sanctua-
riis et Stabulariis,
Grabienice cum Camerario,
Slawsco cum Piscatoribus,

Monachos Cisterciensis Ordinis
de longinquis partibus terre
adductos, de cenobio uidelicet
Bergensi, pro uiris litteratis,
diuinorum celebratoribus cele-
stiumque contemplatoribus. Col-
locauimus in loco qui vocatur
Lenda super fluuium Warta. Ob
remedium anime nostre et pos-
teriorum nostrorum conferentes
eis has hereditates subscrip-
tas cum hominibus et cum omni-
bus utilitatibus que in eis
sunt ac in posterum prouenire
poterunt. In nostra eos defen-
sionem suscipientes ac succes-
soribus nostris per omne tem-
pus defendendos commitentes
solo remunerationis diuine in-
tuitu.

Iam vero sic notantur posses-
sionum loca scilicet: Koszcol
ubi concessimus esse forum omni
libertate plenum, Dolan, Morscho,
Cloba et Gotschene. Istarum uero
uilarum homines tenentur sol-
uere singuli pro festo sancti
Michaelis LX manipulos siligi-
nis, modium auene, mensuram tri-
tici, tres urnas brasei, quinque
capecia annone, metere tria
plaustra feni, totidemque lig-
norum, duos trunco de pino, per
tres continuos dies cum tota
familia segetes purgare, per
unum diem singuli cumulare,
tres scitas lini dare. Contuli-
mus et has subnotatas heredi-
tates cum hominibus et omnibus
utilitatibus que in eis sunt
et post future esse poterunt:
Szechouo cum Cocis, Irgouo cum
Sanctuariis et Stabulariis,
Grabonouyz cum Camerariis,
Slausco cum Piscatoribus,

Wyramowo, Kwacowo, Chorzen,
Staralanka.

Wiranouo, Quascouo, Chozen,
Staralanca, Suinarouo.
Homines vero predicarum uillarum
tenentur rete trahere infra Si-
raz et Uladislau per tota Polo-
nia cum necessitas fratrum ere-
gerit tam equestres quam pedes-
tres mandata eorum dirigere.
Indulsimus pretera ut piscatores
et uenerationes fratrum iam di-
corum piscatores uenatoresque
nostros ac posteriorum ubique
piscando ac uenando libere seq-
uantur. Dedimus etiam ad lumina
congruenda prefate domus tria
fora cum tabernis: Gleu, Thur,
Sobotca. Uolimus etiam taberna-
rios harum uillare nusquam sci-
tari nisi coram abbate. Quia ue-
ro donum Deo collatum legibus
principium subiacere non debet
absoluimus omnes homines in
permissis uillis commorantes a
powos, ab omniium prewot, a stroza,
a dan, naraz, potuorue, targoue,
mostne, a castorium edificio, seu
pontium quorumlibet, a reperation
uel custodia aut conductu casto-
rariorum, a custodia et solutione
erodiorum quod socol dicitur, a
uicinia quod opole uigaliter
nuncupatur, ac omniu exactione
siue collectione a uectoris et
expeditionibus et ab omnibus
iuribus in Polonia constitutis
quibusqumque censeatur nominibus
Nulli ergo castellanorum aut iu-
dicum scitandum seu iudicandum
in prefatis hominibus uel uillis
eorum ius aliquod reseruantur.
Sed cum grauis causa eterisiter
que coram abbate uel eii iudice
conuenientur diffiniri non pote-
rit ad presenciam nostram cum
anulo nostro scitari debent re-

mittentes abbati quitquit iure
iudicii cesserit. Et nusquam in-
carcerari in stabulo abbatis.

Ut aut hoc nostrorum factum ad
honorem Dei sancteque Genitri-
cis eiusdem sempre Virginis
Marie robur perpetue firmita-
tis obtineat presentem cedulam
sigilli nostri simul et annuli
munimine duximus roborandam.
Acta hec sunt in Gnezdna in
die beati Adalberti Anno Domi-
ni M. C. XL. V. Indictione nona,
epacta uero sexta presentibus
viris ecclesiasticis videli-
cet: Petro archiepiscopo sancte
Gnezdensis ecclesie, Martino
episcopo Posnaniensis ecclesie
Stephano preposito ibidem, Ci-
tharedo decano, Iarostio pala-
tino, Boguphalo castellano
Gnezdensibus, Ulrico capellano
et aliis quam pluribus nobilibus.

Ut aut hoc nostrorum factum ad
honorem Dei santeque Genitri-
cis eiusdem sempre Virginis
Marie robur perpetue firmita-
tis obtineat presentem cedulam
sigilli nostri simul et annuli
munimine duximus roborandam.
Acta hec sunt in Gnezsene in
die beati Adalberti Anno Domi-
ni M. C. XL. V. Indictione nona,
epacto uero sexta presentibus
uiris ecclesiasticis videli-
cet: Petro archiepiscopo sancte
Gneznensis ecclesie, Marchodio
episcopo Posnaniensis ecclesie,
Stephano preposito ibidem, Ci-
tharedo decano, Iarostio pala-
tino, Boguphalo castellano
Gneznensibus, Ylico capellano
et aliis quam pluribus nobilibus.

HENRYK WARACZEWSKI

THE FOUNDATION PROCESS OF THE CISTERCIAN CONVENT AT ŁĄD ON THE WARTA Summary

According to Cistercian tradition the Łąd Abbey dedicated to the Blessed Virgin Mary and St. Nicolaus was founded by Mieszko III the Old, Duke of Wielkopolska, in 1145. The tradition draws on a foundation charter, allegedly signed on 23rd April 1145. The author of this article offers a new solution to the problem of the Łąd Abbey foundation date. His findings confirm W. Kętrzyński's suggestion that the convent must have been set up c. 1175. The extant text of the foundation charter comes from the middle of the 13th century. Its „A” version, according to Z. Kozłowska-Budkowa, may have been written before 1251, but not earlier than 1248-9. The „B” version, the argument continues, goes back to c. 1261. The idea of setting up the convent cannot be earlier than the 1150's. It seems that the sponsor, Mieszko III, obtained the endorsement of the Archbishop of Gniezno Jan and his successor Zbigniew in the following decade. The site had probably been inspected by the Abbot of Łekno before

the church authorities gave their blessing. Originally the convent must have been located on the grounds of the abandoned town of Łąd. It was not until some time after 1232 that the monks moved to a new place, which became their permanent abode. The first convent came to Łąd from Łekno Abbey probably c. 1175. The convent from Altenberg Abbey could not have arrived at Łąd earlier than 1193, i. e. in the aftermath of a crisis of the Łąd foundation. The second foundation of the convent, supported with considerable grants, took place in 1193-96. Since the convent was established on what, from the legal point of view, was the territory of a town with an existing church, there was no need to plan for another one. The old one was simply re-consecrated. It is likely that the first foundation charter was put down in writing c. 1175; some time later it probably got lost or destroyed. The convent was re-located to its present-day site after 1232, when the monks became owners that strip of land. The move was probably connected with the destruction of the town of Łąd, which, according to archaeological research, occurred in the first half of the 13th century. As soon as they moved to the new place, the monks began to build a church and a monastery. The latter was consecrated before 1255. The considerable grants listed in the fake foundation charter may result from an attempt to backdate all the grants and privileges that accumulated over a longer period.

Translated by Andrzej Branny